

УДК [378.016:81'25]:[378.011.3-051:811]

С. В. Перова,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ Луганської області), м. Полтава

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПЕТЕНЦІЯ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті досліджено наукове поняття «перекладацька компетенція» у контексті формування професійної компетентності викладача іноземної мови. Визначено сутність та роль дискурсивної компетенції у номенклатурі перекладацької компетенції викладача іноземної мови.

Ключові слова: дискурсивна компетенція, перекладацька компетенція викладача іноземної мови, професійна компетентність.

TRANSLATION COMPETENCY OF THE LECTURER OF ENGLISH

The aim of the article is to outline the problem of the formation of translation competency of the lecturer of English at the institutions of higher education. The author suggests her own view on the definition of the term «translation competency» as the ability to use the general principles of translation and perform as a translator /interpreter in the situations of cross-cultural professional communication on the basis of knowledge, skills, practice, schemes of actions and practical experience in the process of translation from the native language into the foreign one and from the foreign language into the native one. The diagrammatical scheme of general professional competence of the lecturer of English is given. The place of the translation competency of the lecturer of English in the structure of general professional competence is taken into consideration. The gist and role of the discourse competency in the nomenclature of translation competency of the lecturer of English are given. The semantic, interpretive and textual components of the discourse competency are described. Future trends in researching of the problem of the formation of translation competency of the lecturer of English are illustrated.

Key words: discourse competency, translation competency of the lecturer of English, professional competence.

ПЕРЕВОДЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

В статье рассматривается актуальность проблемы формирования переводческой компетенции преподавателя иностранного языка. Представлено авторское определение термина «переводческая компетенция» и авторское видение структуры профессиональной компетентности преподавателя иностранного языка. Исследуется место переводческой компетенции в составе специальной компетентности преподавателя иностранного языка. Указаны сущность и роль дискурсивной компетенции в номенклатуре переводческой компетенции преподавателя иностранного языка.

Ключевые слова: дискурсивная компетенция, переводческая компетенция преподавателя иностранного языка, профессиональная компетентность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями.

У контексті фундаментальних перетворень, які відбуваються в наш час у системі вищої освіти з метою підготовки університетського випускника ХХІ століття, постає питання про докорінні зміни в механізмі викладання іноземних мов в цілому та перекладу зокрема. В Україні 2016 рік проголошено роком англійської мови, що свідчить про розуміння важливості підготовки фахівця, який професійно володіє цією мовою та може навчити інших. Наш власний досвід свідчить, що труднощі у спілкуванні і розумінні один одного між іноземними партнерами, втрата контакту і, як результат, відсутність бажання спілкуватися, нерідко виникають через недостатню сформованість перекладацької компетенції, яка, в свою чергу, є проявом некомпетентності у володінні мовою вихідною та мовою перекладу, роботі з текстом, невміння працювати з довідковою літературою тощо. З огляду на це нагальною стає проблема розвитку перекладацької компетенції викладача іноземної мови як фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема формування професійної компетентності педагогів, зокрема вчителів та викладачів іноземної мови, присвячено роботи таких дослідників, як В. Адольф, В. Баркасі, Н. Бібік, Л. Ващенко, Г. Голуб, Н. Московська, Ю. Пассов та ін. Під різними

кутами розглядають формування перекладацької компетенції такі автори, як Н. Гавриленко, В. Комісаров, Л. Латишев, В. Проворогов, Л. Нелюбін, І. Халєєва, Л. Черноватий, С. Швачко, А. Штанов, Ф. Олвз (F. Alves), Дж. Фрейзер (J. Fraser), М. Орозкоу (M. Orozko), Г. Турі (G. Toury) та ін. Більшість з робіт цих науковців стосуються перекладацької компетенції у контексті професійної підготовки перекладача, а питання перекладацької компетенції викладача іноземної мови залишається недостатньо вивченим і відкритим для обговорення.

Формування цілей статті, постановка завдань. Мета нашої роботи – висвітлення наукового поняття «перекладацька компетенція» у контексті формування професійної компетентності викладача іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розгляд питання перекладацької компетенції у контексті формування професійної компетентності викладача іноземної мови, розпочнемо з уточнення основних понять «компетенція», «компетентність», а також з визначення структури професійної компетентності викладача іноземної мови.

У своїй роботі ми дотримуємося такої точки зору, що компетентність – це спеціальним шляхом структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються в процесі навчання й дають змогу людині визначати й розв’язувати в різноманітних ситуаціях проблеми, характерні для певного кола діяльності. Компетенцію ми розглядаємо за З. Курлянд як «внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення програми (алгоритми) дій, системи цінностей і ставлень), що потім виявляються в компетентностях людини як актуальні, діяльнісні прояви» [2, 450].

На нашу думку, перекладацьку компетенцію правомірно представити як складову частину моделі професійної компетентності викладача іноземної мови. Ми виходили з такої позиції, що організація педагогічного процесу професійної підготовки сучасного фахівця має бути спрямована передусім на формування та розвиток його професійної компетентності.

Нам імпонує думка проф. Н. Радіонової та проф. А. Тряпичіної, які займаються дослідженнями різних аспектів професійної компетентності педагога, про те, що, «виходячи з розуміння професійної підготовки як процесу професійного розвитку, оволодіння досвідом майбутньої професійної діяльності, можна говорити, що компетентний спеціаліст націлений у майбутнє, передбачає зміни, орієнтований на самостійну освіту» [3]. Відповідно, професійна компетентність викладача іноземної мови має особливості реалізовуватися в теперішньому, одночасно орієнтуючись на майбутнє.

Професійна компетентність викладача іноземної мови є багатоаспектним і динамічним поняттям, його не можна остаточно визначити заздалегідь на весь період професійної кар’єри, оскільки бурхливість розвитку суспільства, висування нових вимог до педагога вимагає й корекції структури його професійної компетентності.

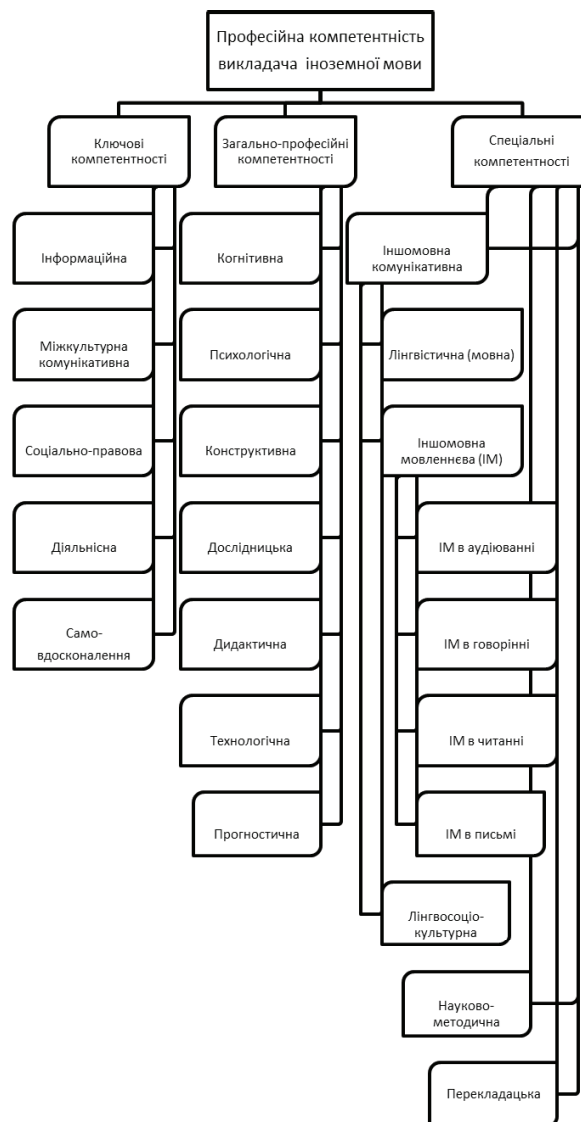

Рис. 1. Професійна компетентність викладача іноземної мови

На рисунку 1 представлено схематичне бачення структури професійної компетентності викладача іноземної мови. Значимо також, що у галузі викладання мов склалася тенденція оперувати поняттям «компетенція», а не «компетентність».

Ми не будемо розглядати ієрархію ключових та загально професійних компетентностей викладача іноземної мови, оскільки ці питання вже були розглянуті у наших інших публікаціях, а торкнемося більш детально типології спеціальних компетентностей, до яких було віднесено й перекладацьку компетенцію.

Спеціальні (академічні, предметні) компетентності відбивають специфіку конкретної предметної чи позапредметної сфери професійної діяльності. Цей вид компетентностей є реалізацією базових (загальнопрофесійних) та ключових компетентностей у галузі певної навчальної дисципліни, предмета, тобто в конкретній сфері професійної діяльності.

У структурі спеціальних компетенцій викладача іноземної мови виділяються науково-методична, іншомовна комунікативна компетенція, яка, у свою чергу, включає до свого складу лінгвістичну (мовну), іншомовну мовленнєву, лінгвосоціокультурну компетенції та перекладацьку компетенцію.

Науково-методична компетенція охоплює методичні знання, уміння й навички викладача: уміння визначити кінцеві й проміжні цілі, планувати, провести й проаналізувати заняття, налагодити й реалізувати міжпредметні зв'язки з дисциплінами мовного, літературознавчого, психолого-педагогічного, соціально-гуманітарного циклів, визначити оптимальні форми роботи, засоби навчання й контролю тощо та забезпечити необхідний рівень предметно-методичної рефлексії на власний досвід їх застосування на практиці.

Що стосується іншомовної комунікативної компетенції, то вона згадується частіше всього, коли мова заходить про професійну компетентність викладача іноземної мови. Безсумнівно, що формування саме цього виду компетенції як здатності вирішувати засобами іноземної мови актуальні завдання спілкування у побутовій, навчальній, виробничій, культурній сферах життя та як уміння користуватися фактами мови і мовлення для реалізації цілей спілкування – є одним з основних кінцевих результатів підготовки студентів-майбутніх викладачів іноземної мови у ВНЗ.

Однак, не слід забувати й про такий важливий складник підготовки викладача іноземної мови, як перекладацька компетенція. Н. Гавриленко наголошує, що «для більшості авторів відправною точкою при визначенні перекладацької компетентності є комунікативна (іншомовна) компетенція» [1, с. 15]. Практично в усіх ВНЗ країни на лінгвістичних факультетах навчають таких студентів перекладу як окремі дисципліни, й певний відсоток з них після отримання диплому про вищу освіту з іноземної філології пов'язують своє життя саме з перекладацькою діяльністю.

Сформованість достатньо високого рівня перекладацької компетенції є необхідною умовою підготовки викладача іноземної мови, тому що, у протилежному випадку, неможливим буде навчити студентів реалізовувати функції медіатора культур у процесі міжкультурної комунікації із застосуванням навичок локалізації.

Парадоксальність ситуації полягає в тому, що перекладацька діяльність має багатовікову історію. Переклад, завдяки міждисциплінарному характеру, як наука сформувався на початку минулого століття, а поняття «компетенція» у сфері освіти почали використовувати лише в його середині. Це призвело до того, що єдиного поняття «перекладацька компетенція» не існує. Крім того, у науковій літературі змішуються через неточний переклад з англійських праць терміни «translation competence / competency» та «translator's competence», перший з яких означає перекладацьку компетентність як здатність продукувати прийнятний текст перекладу, а другий – фахову (технологічну) компетентність перекладача.

На нашу думку, перекладацьку компетенцію викладача іноземної мови можна визначити як здатність застосовувати загальні принципи перекладу в професійних, життєвих, особистісних, навчальних тощо ситуаціях. Переклад – засіб навчання іноземної мови і одна з цілей формування іншомовної комунікативної компетенції. Переклад, зазвичай, використовується представниками іншого суспільства, тому під час його продукування необхідно враховувати різні конкретні культурні реалії. Важливо зрозуміти культурні традиції та менталітет людей з різних країн та виконати адекватний переклад, щоб отримувач тексту мав таке саме його розуміння, як і той, хто його створив.

Без процесу перекладу текстів неможливо уявити сам процес навчання іноземної мови: крім першочергових мовної та мовленнєвої компетенцій, для викладачів іноземної мови необхідно бути готовими навчати дискурсивним навичкам повністю охоплювати зміст тексту, виділяти провідну ідею та наміри автора, сегментувати текст-оригінал для побудови опорних смислових пунктів перекладу, а також використовувати словники, енциклопедії та інші види довідкової літератури у процесі роботи над перекладом.

Зважаючи на це, у номенклатурі перекладацької компетенції викладача іноземної мови можна виділити як окремі компоненти дискурсивну компетенцію. В сучасній лінгвістиці поняття дискурсу ще не отримало однозначного визначення. Дискурс тлумачиться як надфразовий взаємозв'язок (єдність) слів; самоузгоджений текст; усно-розмовна форма тексту; взаємодія, інтеракція особистостей; діалог; полілог; мовленнєва практика; група висловлювань, пов'язаних між собою за змістом; мовний твір, тобто письмова або усна даність думки; «мова в мові»; граматично фіксований спосіб знакового закріплення соціокультурних смислів. При цьому важливо враховувати, що в неосязній множині різних визначень поняття «дискурс» немає і не передбачається такого його визначення, яке можна було б вважати єдино правильним. На нашу думку, саме дискурс, тобто текст у найширшому розумінні, у сукупності з історичними, соціокультурними та ситуативними факторами, які впливають на його створення, служить предметом перекладацької освіти. У дискурсивній компетенції, в свою чергу, можна виділити семантичну складову, яка дозволяє здійснювати, сприймати й утримувати в пам'яті смисловий зміст повідомлення, виділяти його смислові одиниці, об'єднувати їх в більш великі інформаційні одиниці; інтерпретативну складову, тобто здатність передавати, формулювати і переформулювати зміст повідомлення рідною та іноземною мовами відповідно до дискурсивного контексту і текстової складовою, яку розуміємо як здатність мобілізувати систему знань, умінь, необхідних для текстової діяльності, яка полягає в розрізненні типу, жанру і стилю тексту, а також у конструюванні та відтворенні тексту відповідної типології. Іншими словами, те, як викладач іноземної мови осмислює текст, що перекладається, як він обирає стратегію для здійснення перекладу, яку функціональну перспективу висловлювання обирає згідно обставин та те, як він на основі оригіналу відтворює текст, складає його перекладацьку компетенцію, мовну і немовну, рецептивну та репродуктивну.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, перекладацька компетенція викладача іноземної мови є важливим складником його професійної компетентності. Формування іншомовної комунікативної компетенції як мета навчання іноземних мов передбачає володіння перекладацькими уміннями й навичками. На жаль, до розробки галузевого стандарту вищої освіти для фаху «Філологія» проблема формування професійної компетентності викладача іноземної мови та типологія необхідних компетенцій буде залишатися відкритою для обговорення. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку вбачаються у теоретичному обґрунтуванні і практичній розробці моделі формування перекладацької компетенції викладача іноземних мов.

Література:

1. Гавриленко Н. Н. Обучение переводу в сфере профессиональной коммуникации: монография / Н. Н. Гавриленко. – М. : РУДН, 2008. – 175 с.
2. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
- Радионова Н. Ф. Компетентностный подход в педагогическом образовании [Електронний ресурс] / Н. Ф. Радионова, А. П. Тряпицына. – Режим доступу : www.omsk.edu/article/vestnik-omgpu-75.pdf
- Спирін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформативні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики [Електронний ресурс] / О. М. Спирін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5. – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu.ua.net/em.html>.
3. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова книга, 2013. – 376 с. – (Серія «UTTA Series»).